

ХУҚУҚИЙ ОНГ ВА ХУҚУҚИЙ МАДАНИЯТ: ЖАМИЯТДАГИ РЎЛИ

Джалилова Зиёда

Юридик хизмат курсатиш 1 курс талабаси

Аннотация: Ушбу мақолада ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданият тушунчаларининг моҳияти ва уларнинг замонавий демократик жамият тараққиётидаги, қонун устуворлигини таъминлашдаги ва шахс ҳуқуқларини ҳимоя қилишдаги ҳал қилувчи роли таҳлил қилинади. Ҳуқуқий онг фуқароларнинг ҳуқуққа нисбатан билим, муносабат ва эътиқодини англатса, ҳуқуқий маданият бу билимларни амалий хатти-ҳаракатларда, яъни ҳуқуққа итоаткорлик ва фаолликда намоён бўлишини ифодалайди. Ушбу икки компонентнинг юқори даражаси жамиятда барқарорлик, адолат ва ҳуқуқий тартиб муҳитини яратади, бу эса ижтимоий-иқтисодий ривожланишнинг асосий омилidir. Шунингдек, ушбу ҳодисаларни шакллантириш механизмлари ва уларни юксалтиришнинг жамият учун стратегик аҳамияти очиб берилади.

Калит сўзлар: ҳуқуқий онг, ҳуқуқий маданият, қонун устуворлиги, ҳуқуққа итоаткорлик, демократик жамият, шахс ҳуқуқлари, ҳуқуқий таълим, адолат.

Ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданият жамиятнинг барқарорлиги, ривожланиши ва адолатли тизимининг ажралмас асоси бўлиб хизмат қилади. Уларнинг жамиятдаги роли бир нечта асосий йўналишларда намоён бўлади:

1. Қонун устуворлигини таъминлаш

Ҳуқуққа ҳурмат муҳити: Юксак ҳуқуқий онгга эга бўлган фуқаролар нафақат мажбурият туфайли, балки ички ишонч асосида қонунларга амал қилади. Бу, жамиятда қонун устуворлигини расмий мажбурлашдан кўра ихтиёрий қўллаб-қувватлаш орқали таъминлайди.

Қонунбузарликларнинг олдини олиш: Фуқаролар ўз ҳуқуқ ва мажбуриятларини чуқур англаса, улар онгли равишда қонуний хатти-ҳаракатларни танлайдилар, бу эса ҳуқуқбузарликлар сонининг камайишига олиб келади.

2. Шахс ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳимоя қилиш

Ҳуқуқларни ҳимоя қилиш қобиляти: Юқори ҳуқуқий маданиятга эга бўлган шахс ўз ҳуқуқларини билади, уларни ҳимоя қилиш механизмларини тушунади ва зарур бўлганда давлат органлари ёки судга мурожаат қилишдан қўрқмайди. Бу, фуқаролар ва давлат ўртасидаги муносабатларда мувозанатни сақлайди.

Ҳуқуқий фаоллик: Ҳуқуқий маданият шахснинг пасив кузатувчи бўлишига эмас, балки ўз ҳуқуқларини амалга оширишда ва бошқаларнинг ҳуқуқларини

ҳимоя қилишда фаол иштирок этишига ундайди (масалан, жамоатчилик назорати, сайловларда қатнашиш).

3. Демократик институтларни ривожлантириш

Онги сайловчилар: Ҳуқуқий онг сайловчиларнинг сиёсий жараёнлар, қонунчилик ташаббуслари ва давлат бошқарувининг ҳуқуқий асосларини тушунишини таъминлайди, бу эса асосли ва онгли танлов қилишга ёрдам беради.

Давлат органлари фаолиятини назорат қилиш: Ҳуқуқий маданият давлат органларининг қонунийликка риоя этиши устидан жамоатчилик назоратини кучайтиради. Фуқаролар ҳукуматнинг ҳаракатларини ҳуқуқий меъёрларга мувофиқлиги нуқтаи назаридан баҳолай оладилар.

4. Жамиятда адолат ва барқарорликни мустаҳкамлаш

Ижтимоий келишув: Ҳуқуқий онг ва маданият жамият аъзоларининг ягона ҳуқуқий қадриятлар ва адолат тушунчаси атрофида бирлашишига ёрдам беради. Бу, турли ижтимоий гуруҳлар ўртасидаги низоларни ҳуқуқий йўл билан ҳал қилишга асос бўлади.

Ҳуқуқий тизимга ишонч: Фуқароларнинг ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ва суд тизимига бўлган ишончи уларнинг ҳуқуқий онги даражасига бевосита боғлиқ. Ишончнинг юқорилиги жамиятда барқарорликни таъминлайди.

Умуман олганда, ҳуқуқий онг назарий асос — билим ва тушунча берса, ҳуқуқий маданият эса бу асоснинг амалдаги намоёни — қонуний, адолатли хатти-ҳаракатлар моделини яратади. Бу икки омил биргаликда демократик ва фаровон жамиятнинг энг муҳим ижтимоий капитали ҳисобланади.

Ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданият демократик ва фаровон жамият қуришнинг асосий пойдевори бўлиб, уларнинг роли шунчаки ҳуқуқий билимлар йиғиндисидан анча кенгдир.

Қонун устуворлигининг кафолати: Ҳуқуқий онгнинг юксаклиги фуқароларнинг қонунларга ихтиёрий ва онгли равишда амал қилишини таъминлайди. Бу, ҳуқуқ-тартиботни фақат давлатнинг мажбурлаш механизмлари эмас, балки жамиятнинг ички эътиқоди билан мустаҳкамлайди.

Шахснинг ҳуқуқий ҳимояси: Ҳуқуқий маданият шахсни ўз ҳуқуқларини фаол ҳимоя қилишга ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилувчи воситалардан тўғри фойдаланишга ўргатади. Бу эса давлат органларининг масъулиятини оширади ва ҳокимият суиистеъмолининг олдини олади.

Демократик жамиятнинг мотори: Юксак ҳуқуқий онг фуқароларнинг сиёсий жараёнларда онгли иштирокини (сайловлар, жамоатчилик назорати) таъминлайди, бу орқали давлат бошқаруви тизими самарадорлиги ва шаффофлиги ошади.

Ижтимоий барқарорлик асоси: Ҳуқуқий маданият адолатлилик ва қонунийлик каби умумий қадриятларни мустаҳкамлайди, бу эса турли ижтимоий гуруҳлар ўртасидаги низоларни ҳуқуқий йўл билан ҳал қилиш маданиятини шакллантириб, жамиятда тинчлик ва келишувни таъминлайди.

Натижа: Демак, ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни ривожлантириш — бу жамиятни ривожлантириш ва фуқаролик жамияти институтларини мустаҳкамлаш учун қилинадиган стратегик инвестиция ҳисобланади. Бу жараён узлуксиз ҳуқуқий таълим ва ҳуқуқий тарбия орқали амалга оширилиши лозим.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Саидов А.Х. Давлат ва ҳуқуқ назарияси. Дарслик. – Тошкент: Академия, 2018. – 540 б.
2. Турғунов Қ.Ф. Ҳуқуқ фалсафаси ва унинг методологик асослари. Монография. – Тошкент: ТДЮУ, 2020. – 280 б.
3. Холмўминов Ғ.Т. Ҳуқуқий маданиятни шакллантиришнинг долзарб муаммолари. Ўқув қўлланма. – Тошкент: Адолат, 2021. – 198 б.
4. Худойбердиев У.А. ва б. Ҳуқуқшунослик. Дарслик. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2019. – 412 б.
5. Алимов Ш.Д. Ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятнинг жамиятни демократлаштиришдаги ўрни // Ҳуқуқшунослик журнали. – 2022. – № 3. – Б. 45-52.
6. Исмоилова З.Н. Фуқароларнинг ҳуқуқий маданиятини оширишнинг ижтимоий-сиёсий аҳамияти // Ижтимоий фанлар. Илмий-амалий журнал. – 2023. – № 1. – Б. 88-95.
7. Қосимов У.Р. Фуқаролар ҳуқуқий маданиятини такомиллаштиришнинг ташкилий-ҳуқуқий асослари. Юридик фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати. – Тошкент: 2021. – 25 б.